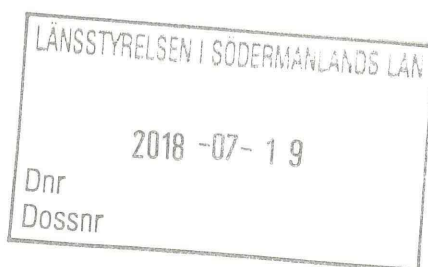

Kraka kulturmiljö AB
Johan Skyttes väg 232
125 34 Älvsjö
krakakulturmiljo@gmail.com
Tel. 070-740 61 66

2018-07-18

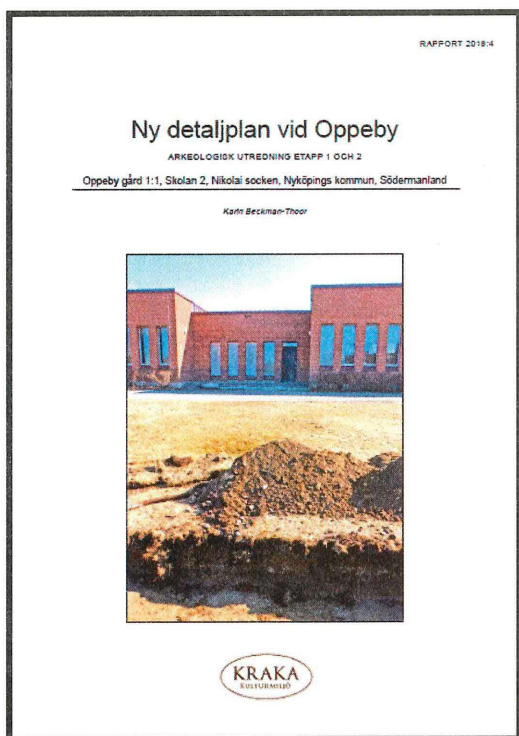

Dokumentationsmaterial

Ny detaljplan vid Oppeby

Kraka kulturmiljö AB har utfört en arkeologisk utredning vid Oppeby-Släbro i Nicolai socken, Nyköpings kommun. Här översänds dokumentationsmaterialet för detta arbete.

Rapporten har även laddats upp på RAÄs sida SAMLA.

Med vänlig hälsning

Karin Beckman-Thoor

Kraka kulturmiljö AB

Johan Skyttes väg 232

125 34 Älvsjö

Tel. 070-740 61 66

krakakulturmiljo@gmail.com

2018-07-18

Dokumentationsmaterial

Ny detaljplan vid Oppeby

Kraka kulturmiljö rapport 2018:4

Kraka kulturmiljö projektnr: 2018-5-SÖ-Oppeby-AU

Länsstyrelsen i Södermanlands län dnr: 431-518-2017

Arbetet avser en arkeologisk utredning utförd inför en ny detaljplan vid Oppeby.

Tryckt rapport

Rapporten utskriven på "Svenskt arkiv"

Inga fynd togs tillvara vid utredningen.

CD-skivans innehåll:

Dokumentationsmaterial Oppeby – denna lista

- Oppeby slutredovisningsblankett

Resultat shp ZIP – omfattar SHP-filer med objekten och utredningens resultat

- Undersområde_polygon.shp – digitaliserat enligt LSTs underlag
- point- inmätta punkter
- polygon – inmätta polygoner
- schakt-polygon – polygonshape med schakten

Rapport i pdf – högupplöst

Rapport i pdf - tryckkvalitet

2018 -07- 19

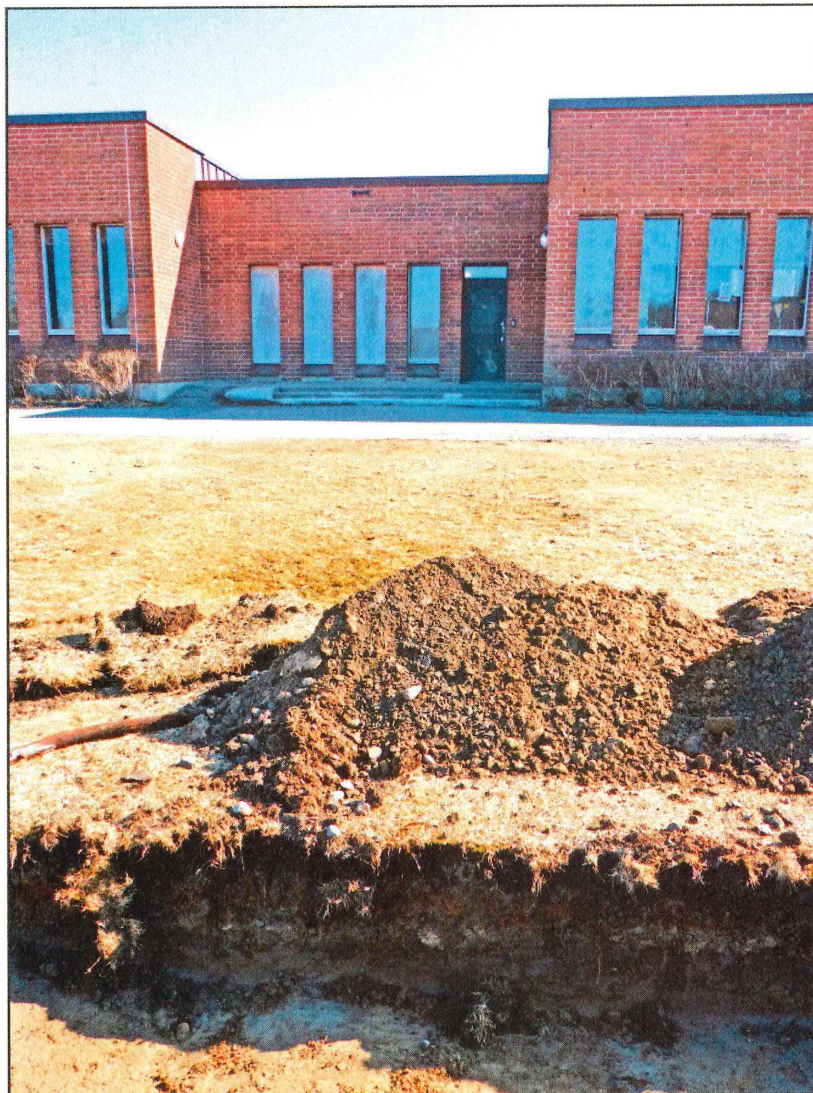
Dnr
Dossnr

Ny detaljplan vid Oppeby

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Oppeby gård 1:1, Skolan 2, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanland

Karin Beckman-Thoor

Ny detaljplan vid Oppeby

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Oppeby gård 1:1 och Skolan 2
Nikolai socken
Nyköpings kommun
Södermanland

Karin Beckman-Thoor

Tidsperioder

Yngre stenålder/neolitikum – ca 4000 –1800 f. Kr

Bronsålder – 1800 – 500 f.Kr

Järnålder – 500 f. Kr –1050 e. Kr

Äldre järnålder – 500 f. Kr – 500 e. Kr

Yngre järnålder – 500 – 1050 e. Kr

Medeltid – 1050 – 1527 e. Kr

Efterreformatörsk tid – från 1527 e. Kr och framåt

Senare tid – 1800 - och 1900-talen

Förkortningar och begrepp

Fornsök – FMIS sökapplikation över fornlämningar vid Riksantikvarieämbetet

FMIS/Fmis – Fornminnesinformationssystem vid Riksantikvarieämbetet, det digitala fornminnesregistret

RAK – Rikets allmänna kartarkiv

LMS – Lantmäteristyrelsens kartarkiv

RAÄ – Riksantikvarieämbetet

SHM – Statens historiska museum med digitala arkiv över samlingar

© KRAKA KULTURMILJÖ AB 2018

Kraka kulturmiljö rapport 2018:4

KRAKA KULTURMILJÖ AB

Johan Skyttes väg 232

125 34 Älvsjö

Epost: krakakulturmiljo@gmail.com

Omslag: Utredningsschakten lades runt Oppebyskolan, som ska ersättas av en ny skolbyggnad.

Foto: Samtliga foton har tagits av Karin Beckman-Thoor

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet medgivande R172_130051

Tryck: Tigraph produktion

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Målsättning	7
Metod och genomförande.....	7
Kulturmiljö vid Släbroskolan	8
Resultat	10
Utvärdering	12
Referenser	13
Administrativa uppgifter	13
Bilagor	14
Bilaga 1. Objektbeskrivning.....	14
Bilaga 2. Schakttabell	14
Bilaga 3. Schaktplan för objekt 1, 2 och 3, i skala 1:2 000.....	15

Sammanfattning

Kraka kulturmiljö AB har utfört en arkeologisk utredning inför en ny detaljplan vid Oppebyskolan och Släbroskolan i Nyköpings kommun. Utredningsområdet var 7,5 hektar stort och utgjordes av ett område mellan skolorna och Nyköpingsån.

I området prövades tre möjliga lägen för boplatser och gravar. Det letades även efter spår av Släbro bytomt, Nyköping 299:1. Det grävdes sammanlagt 22 schakt. Någon fornlämning kunde ej noteras.

Däremot iaktogs omrörda fyllnadsmasor invid skolorna och i närområdet till Släbro bytomt. Området tycks ha schaktats av och fyllts ut med stabiliserande fyllnadsmassor när skolorna byggdes.

Fig. 1. Utredningsgrävningarna utfördes runt Släbro och Oppeby skola. När det var rast kom det ut många barn som nykjet undrade vad vi höll på med. Här står de samlade runt schakt 1 inom objekt 2, där det fanns Åera lager av påförd jord.

Inledning

Kraka kulturmiljö AB har utfört en arkeologisk utredning inom fastigheterna Oppeby gård 1:1 och Skolan 2 i Nyköpings kommun. Arbetet är utfört inför en ny detaljplan som Nyköpings kommun arbetar med. Utredningsområdet är ca 7,5 ha stort och ligger i anslutning till en av de mest intressanta fornlämningsmiljöerna i Nyköpingstrakten. Här finns Släbro gravfält med två runstenar och en broanläggning över Nyköpingsån samt Släbroristningarna, som är en av landets mer ovanliga hällristningar.

Den arkeologiska utredningen har utförts enligt beslut av Länsstyrelsen i Södermanlands län, enligt 2 kap. 11 §, Kulturmiljölagen. Uppdraget har dnr: 431-518-2017.

Området inventerades under en dag i början av april varvid utredningsgrävningarna planerades. Därefter skickade kommunen kartor över olika ledningsdragningar i området och ett parti väster om skolbyggnaden framträdde som mycket tätt på ledningar, av alla slag – VA – El – och olika teleledningar.

Utredningsgrävningarna utfördes under två dagar i april, då marken bedömdes som tjälfri. På några platser fanns dock tjälen kvar på morgonen, men det tinade under dagen.

Karin Beckman-Ekboor, Kraka kulturmiljö AB har ansvarat för fältarbete och rapportarbete. I utredningsgrävningarna deltog Anette Färjare, Eldrun Kulturmiljö.

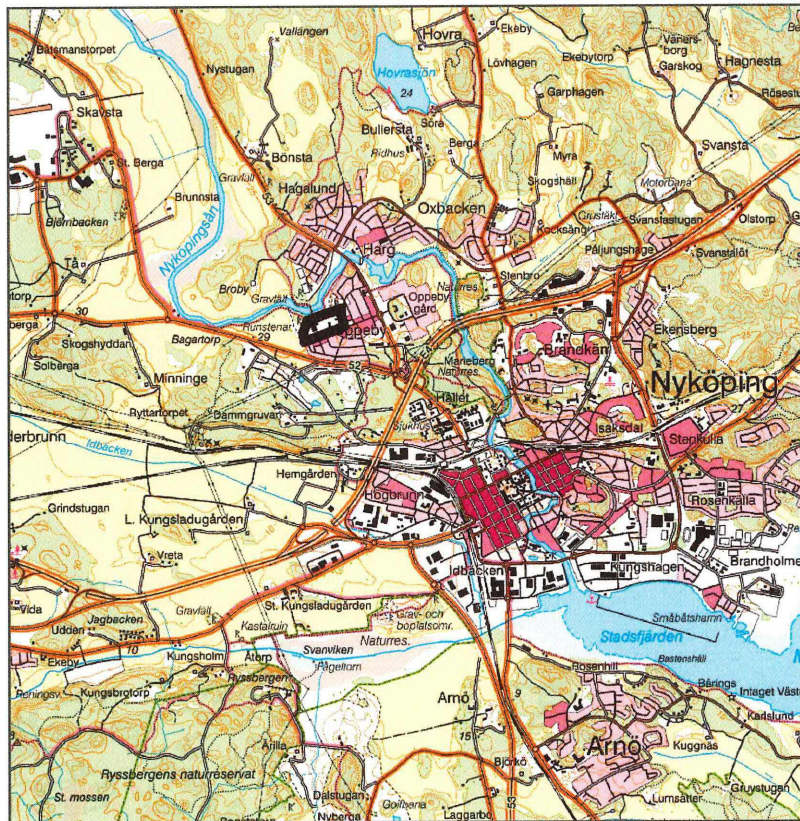

Fig. 2. Utredningsområdet, ligger norr om Nyköpings stad, vid Oppeby-Släbro, söder om Nyköpingsån. Utdrag ur digitala topografiska kartan, skala 1:50 000.

Målsättning

Den arkeologiska utredningens syfte var att lokalisera och fastställa fornlämningar. I utredningen ingick att kontrollera tidigare registrerade lämningar samt att dokumentera och redovisa övriga kulturhistoriska lämningar. I uppdraget ingick att notera möjliga fornlämningar, företrädesvis boplatsslagen och att pröva dessa genom utredningsgrävningar.

Metod och genomförande

Arbetet inleddes med en bakgrundsstudie som omfattade:

- en begränsad arkiv- och litteraturstudie utifrån digitala arkiv vid FMIS, SAMLA, SHM:s samlingar, Sörmlands museum samt topografisk litteratur och arkeologiska rapporter som berör närområdet.
- kartstudier av strandlinjer, historiska kartor med mera.

Fälтарbetet omfattade två delar:

- inventering och besiktning av intilliggande fornlämningar för att kunna planera utredningsgrävningarna.
- utredningsgrävning utförd med grävmaskin i syfte att fastställa status inom de boplatsslagen som noterats. Schakten grävdes skiktvis ner till fyndförande alternativt orörd nivå för att sedan läggas igen. De mättes in med GPS-RTK och beskrevs enligt praxis.
- vid schaktgrävningen användes metallsökare.

Resultaten har ställts samman i ett PM och sedan i denna rapport.

Fig. 3. Objekt 2, schakt 2, grävdes nära inpå skolbarnens lekplats och ett tiotal meter söder om de kända Släbroristningarna. Schaktet var fyndtomt.

Kulturmiljö vid Släbroskolan

Utredningsområdet ligger inom byn Släbros mark, på södra sidan av Nyköpingsån, strax väster om Harg där ån gör en skarp krök. Väster om Släbro fortsätter ån norrut i Nyköpingsåns dalgång.

Området ligger på nivåer mellan 20 och 25 meter över havet och torrlades i slutet av stenålder och början av bronsålder. I närområdet finns många rika fornlämningsmiljöer från framför allt bronsålder och järnålder. Norr om utredningsområdet ligger Släbroristningarna, ett hällristningsområde med för Sverige unika ramfigurer. Väster om området ligger Släbro gravfält med 180 gravar, två runstenar och en bro i form av en stenkista över ån. Området intar en särställning i Nyköpingstrakten genom sina helt unika fornlämningsmiljöer som visar att platsen varit en viktig knutpunkt från bronsålder till yngre järnålder.

I historisk tid har utredningsområdet varit en del av Stora Släbro inägor-mark. Kartan från 1809 visar hur Stora Släbro by om två gårdar låg invid ån och hur åkermarken var uppdelad i två gårdar. Gravfältet i väster har nyttjats som ängsmark. Byns placering går tillbaka till minst 1600-talet. På bytomten finns idag en förskola där en av byggnaderna varit ett bostadshus i Släbro by. Huset är troligen från 1700-talet. Norr om Stora Släbro ligger Harg där Nyköpingsån bildar ett fall som gett upphov till kvarnar och olika industrier från medeltid fram till 1900-talet. I slutet av 1600-talet låg här såg, kvarn, järn- och kopparhammare. På häradskartan från slutet av 1800-talet finns det skrivet Hargs färgeri och ett bomullsspinneri. Där fanns också en skola som föregått Oppeby- och Släbro-skolan.

Under 1940- och 50-talen växte det fram ett villaområde vid Oppeby i närhet till det mejeri, Mjölkcenralen, och Skavsta flygfält, som båda etablerades i slutet av 40-talet. Samtidigt uppfördes Släbroskolan och något decennium senare tillkom Oppebyskolan i väster. Under 1960- och 70-talen har bebyggelsen förtätats och området domineras av bostäder i form av hyreshus och villakvarter.

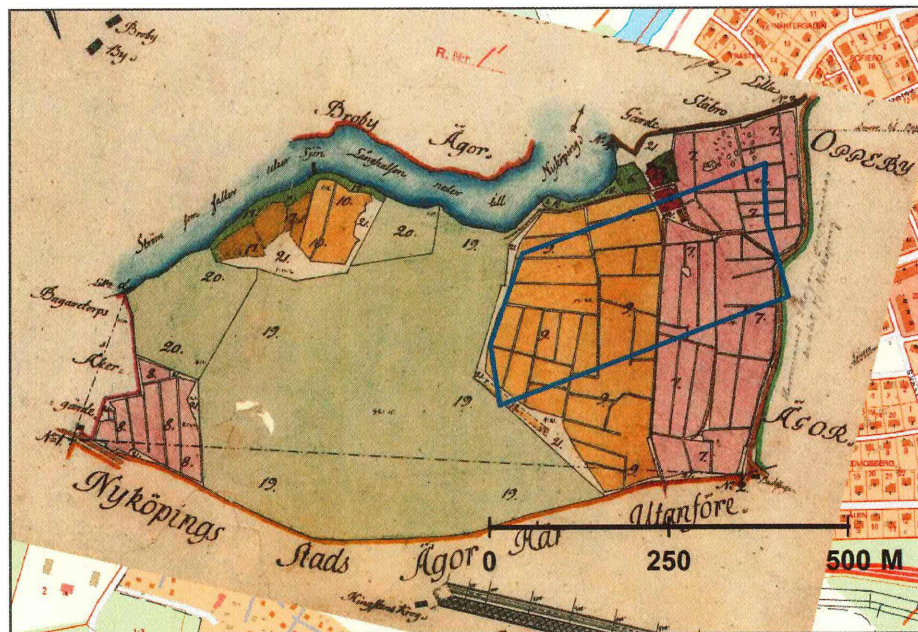

Fig. 4. Karta över Stora Släbro från 1809. Kartan visar hur byn ligger i norr, invid Nyköpingsån. På kartan har utredningsområdet markerats. Skala se skalstock.

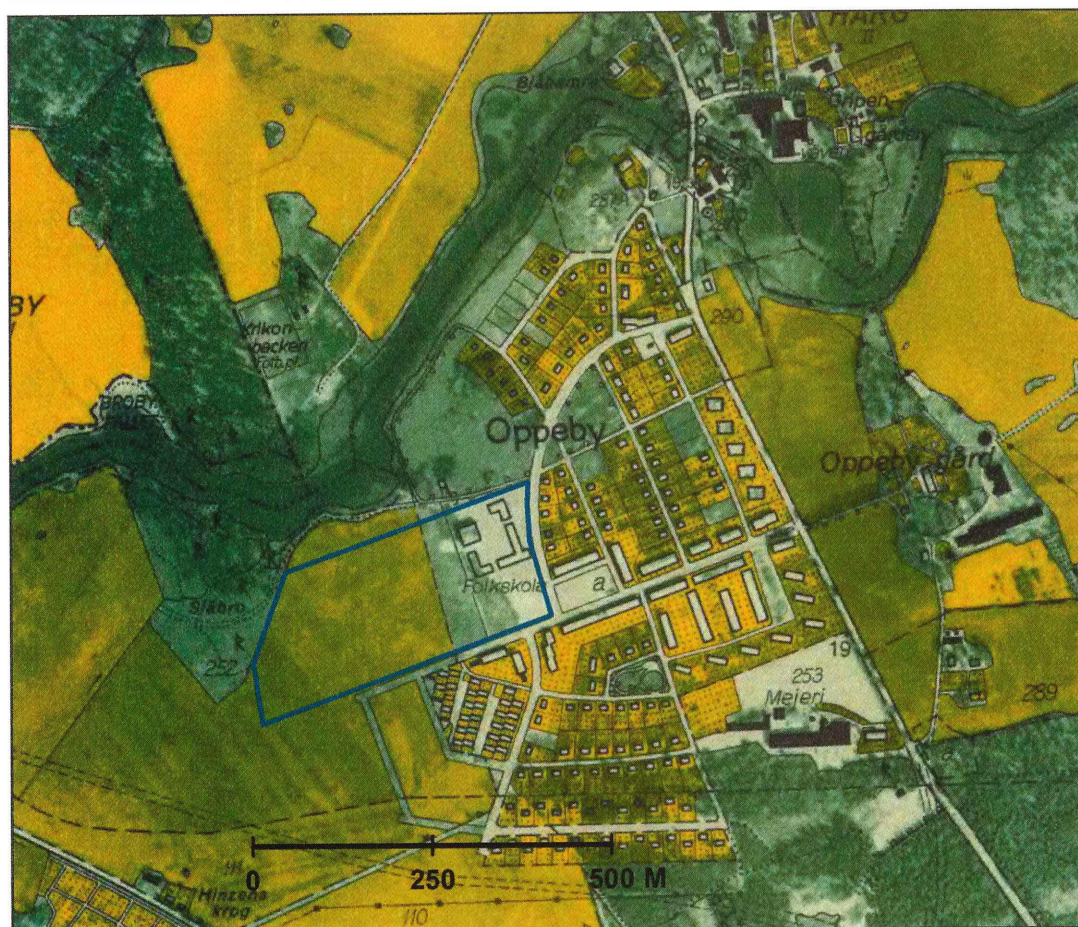
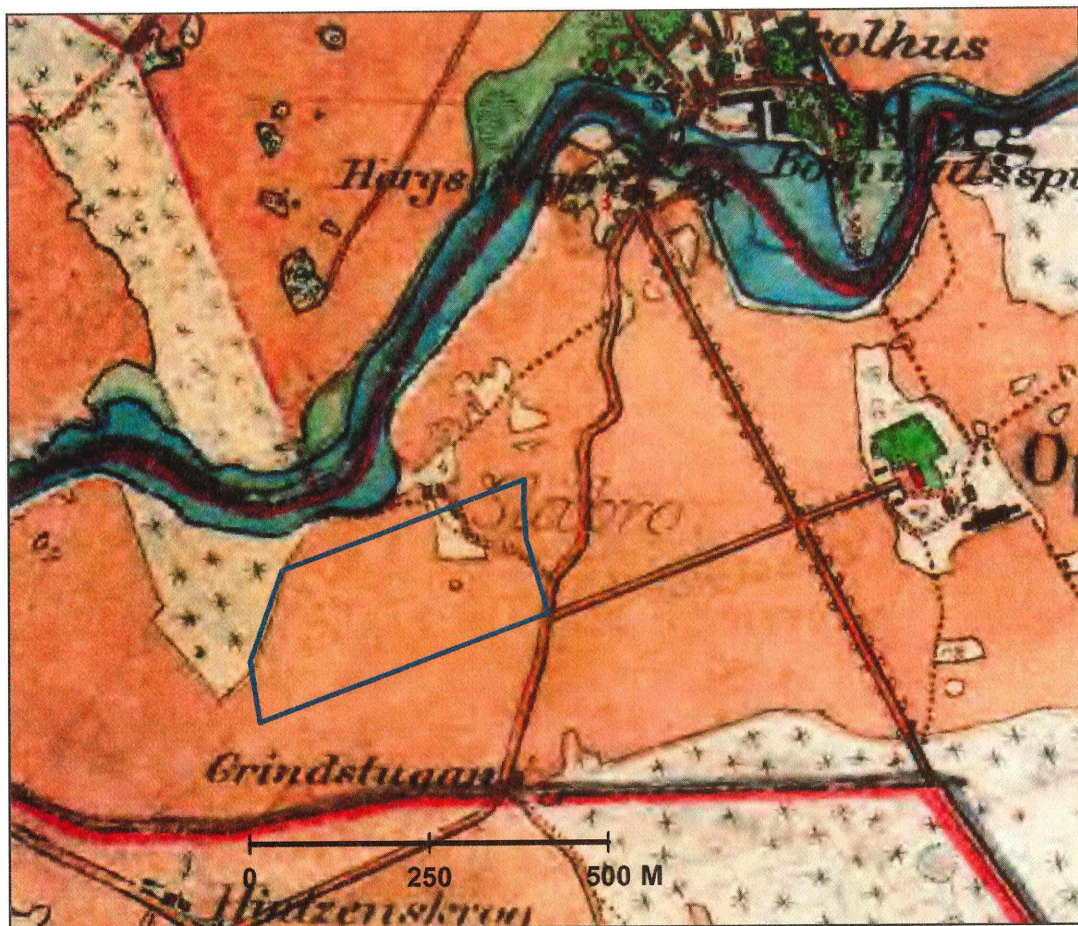

Fig. 5-6. Häradskartan från 1897-1901, överst, visar hur utredningsområdet brukades som åker, medan ekonomiska kartan från 1958, nertill, visar att Släbro folkskola hade uppförts i den östra delen av området. Skala se skalstock.

Resultat

I området noterades tre möjliga boplatsslägen, se 9, utvalda utifrån deras läge nära Släbro gravfält med runstenar och brolämningar, Nyköping 5:1-5, som ligger väster om objekt 1. Objekt 2 ligger i anslutning till Släbro bytomt, Nyköping 299:1, och Släbroristningarna. Mitt i området fanns en låg höjd som prövades som objekt 3. Ytan mellan objekt 1, 2 och 3 dominerades av en fotbollsplan, här grävdes objekt 1, schakt 16 och objekt 2, schakt 1, se bilaga 2 och 3. Fotbollsplanens yta bedömdes omschaktad och påförd lager för att åstadkomma en stabil, torr och gräsbevuxen plan.

Inom objekt 1 grävdes sammanlagt 16 schakt. I väster präglades de av mycket tjocka ploglager. I norra och östra delen av boplatssläget var marken omschaktad och det fanns inga spår av några förhistoriska lämningar. Parallellt och väster med skolan gick ett antal ledningar för VA, el och tele, delvis omlott över varandra. Här kunde endast något enstaka schakt placeras in. Marken i denna del var helt sönderschaktad.

I den norra delen av schakt 3 noterades två bottnar av stolphål, A1 och A2, se beskrivningen av schakt 3. De framkom på ca 0,45 meters djup, de hade tydlig avgränsning och lite kol i fyllningen. Deras datering är oklar. I närområdet noterades inga ytterligare anläggningar.

I den norra och nordöstra delen av objekt 1 visade schakten att det skett en omfattande markplanering när skolorna uppfördes. Sannolikt har matjorden tagits bort, därefter har markytan nivellerats så att den blivit plan, därefter har området fyllts på med sand och grus för att slutligen täckas av ett lager med matjord. I anslutning till fotbollsplanen är fyllnadslagret sandigare och lagret med matjord mycket tunt. Här noterades även fyllnadsmassor av svart kol och koks/ industrijord med inslag av asfalt.

Inom objekt 2, som låg i anslutning till Släbro bytomt, Nyköping 299:1, grävdes 4 schakt. Schakten placerades runt ett område med stora vårdträd

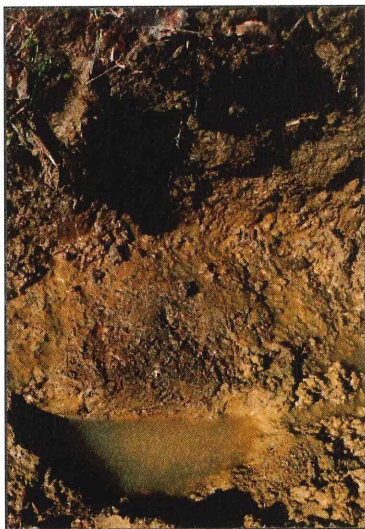

Fig. 7. I schakt 3 inom objekt 1 noterades två bottnar av stolphål. Här syns A1.

Fig. 8. Schakt 10 inom objekt 1 placerades i närhet till det stora Släbro-gravfältet, Nyköping 5. I schakten närmast gravfältet noterades inga spår av förhistorisk aktivitet.

och med hänsyn till ledningsdragningar genom området (ledningarna syns ej i kartbilden). Vårdträden låg på den södra delen av Släbro bytomt som idag är markerad som övrig kulturhistorisk lämning. Denna del kunde ej utredningsgrävas då träden ska bevaras. Schakten visade att området markplanerats för att skapa mer plana ytor och ge plats för byggnationer. Inga fynd av antikvariskt intresse framkom.

Inom objekt 3 grävdes 2 schakt, de uppvisade samma karaktär som övriga markplanerade ytor.

Släbro bytomt, Nyköping 299:1 låg delvis inom utredningsområdet. Bytomten är till stora delar bebyggd och klassas som en övrig kultuhistorisk lämning. Det parti som låg inom utredningsområdet var beväxt med två rader med stora vårdträd som ska bevaras. Denna del grävdes ej.

Sammantaget resulterade utredningen i två bottnar av stolphål i schakt 3, inom objekt 1. Deras tidsställning är oklar, de kan vara såväl förhistoriska som sentida. I övrigt påträffades endast omrörda och påförda lager som antas ha uppkommit när skolan uppfördes. I närhet till Släbro bytomt noterades enstaka tegel, sot och kol i omrörda och sönderschaktade jordlager. de bedömdes vara ett resultat av markarbeten i sen tid.

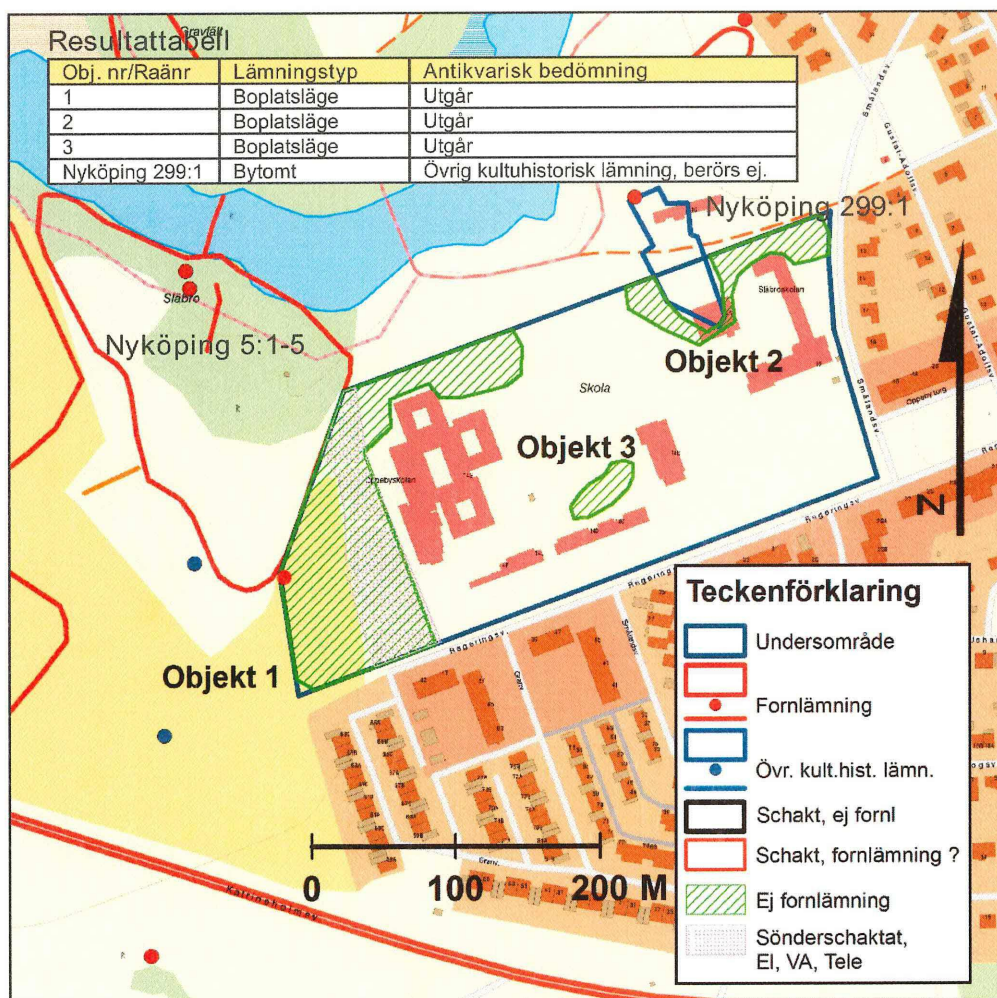

Fig. 9. Karta som visar resultaten av den arkeologiska utredningen vid Släbro- och Oppebyskolan. I området prövades tre tänkbara boplatslägen, samtliga saknade spår av fornlämningar. Skala 1:5 000.

Utvärdering

Utredningen genomfördes enligt planerat upplägg när tjälen släppt. Kommunen lämnade underlag om ledningsdragningar i området som visade att det fanns ett stort antal ledningar för VA, el, tele och fiber att ta hänsyn till. Öster om den yngre skolbyggnaden fanns ett brett stråk av ledningar som begränsade möjligheterna att lägga schakt inom ett ca 10-20 meter brett område, från norr till söder. I öster invid Släbro bytomt fanns också stråk med ledningar. Den del av Släbro bytomt som låg inom utredningsområdet dominerades av stora vårdträd som ska bevaras. Bytomten är klassad som övrig kulturhistorisk lämning då den delvis är bebyggd.

Utredningsområdets ursprungliga karaktär var delvis svårbedömd. Trots dessa omständigheter kunde det urskiljas tre områden som utgjorde tänkbara boplatss- och gravområden. Fornlämning framkom inte i något av områdena. I ett schakt noterades två bottnar av stolphål, som inte kunde tidsfästas. I övrigt noterades inga förhistoriska fynd, endast enstaka tegelbitar, någon järnspik, glas och porslin som visade på att åkermarken gödslats i historisk tid.

Schakten visade att i princip hela området i anslutning till skolbyggnaderna schaktats ut och fyllts på med schaktmassor i samband med grundläggningsarbeten för skolorna. Det kan även ha samband med anläggandet av en stor fotbollsplan som ligger mellan skolorna. Den uppvisade lager som är typiska för utformandet av en fotbollsplan, som i schakt 16.

I öster, nära gravfältet, Nyköping 5:1-5 noterades inga förhistoriska aktiviteter. I anslutning till Släbro bytomt, Nyköping 299:1, noterades endast omrörda och påförda lager av utfyllnadsmassor upp till 1 meter tjocka. Inga lämningar av antikvariskt intresse konstaterades.

Fig. 10. Schakt 1 inom objekt 2 grävdes nära Släbroskolan. Vid schaktningen kom det många barn och tittade i schakten. Här syns Anette Färjare berätta om arkeologi för några skolbarn.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

FMIS – Fornminnesinformationssystem vid Riksantikvarieämbetet
SGU – Sveriges Geologiska Undersökning, digital kartfunktion

LM – Lantmäteriets digitala register över historiska kartor
Rikets allmänna kartverks arkiv
Häradskartan, år 1897-1901, Oppeby-J112-56
Ekonomiska kartans blad, år 1958, 9H3d, Nyköping

Lantmäteristyrelsens arkiv
LillaSläbro, geometrisk avmätning, år 1687. Akt:C11:147.
StoraSläbro nr1, 2, ägomätning, år 1808. Akt:C64-58:1

Lantmåterimyndigheternas arkiv
Stora Släbro, ägomätning år 1687. Akt:04, nik, 14.
Stora Släbro, ägomätning år 1809. Akt:04, nik, 90.

Böcker och rapporter

Gulliksson, P. 2006. Särkild utredning, Släbro. Sörmlands museum.
Arkeologiska meddelanden 2006:08.

Administrativa uppgifter

Länstyrelsens beteckning: 431-518-2017
Beställare: Södermanlands länsstyrelse
Beslutsdatum: 2018-03-07
Företag: Nyköpings kommun
Landskap: Södermanland
Län: Södermanlands län
Kommun: Nyköping
Socken: Nicolai
Fastighet: Oppeby gård 1:1, Skolan 2
Höjd över havet: 20 - 25 meter över havet
FMIS-nr: Nyköping 299:1
Typ av undersökning: Arkeologisk utredning
Undersökningsperiod: Början av april 2018
Koordinatsystem: Swere^{EW}₁₀99 TM
Inmätningssmetod: GPS-RTK
Undersökare: Kraka kulturmiljö AB,
krakakulturmiljo@gmail.com
Ansvarig projektledare: Karin Beckman-^{EW}₁₀bor
Krakas beteckning: 2018-5-SÖ-Oppeby-AU

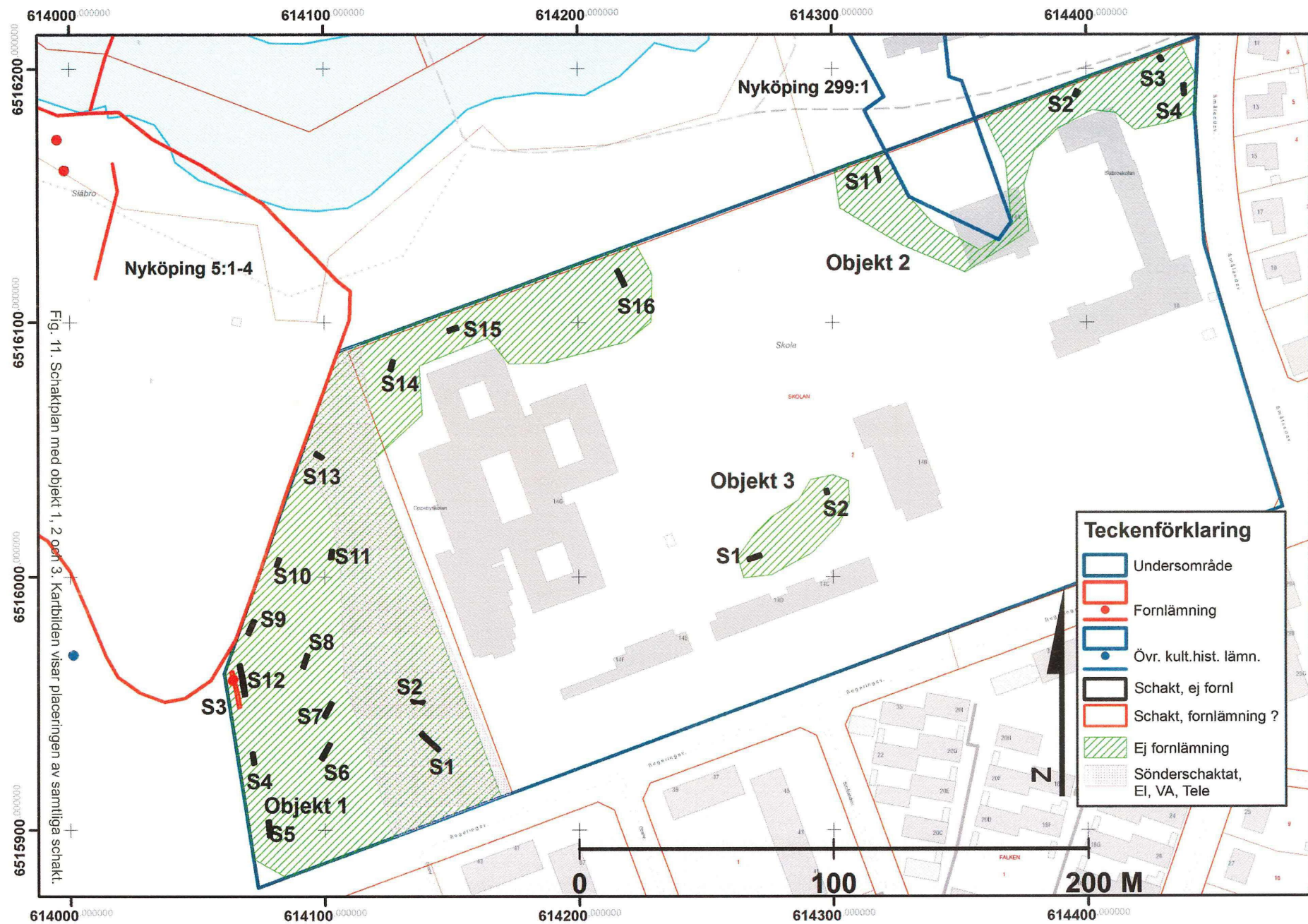
Bilagor

Bilaga 1. Objektbeskrivning

Objekt / FMIS nr	Typ	Beskrivning	Ant. bedömning
1	Boplatsläge	Boplatsläge, 300x190 m stort, bestående av Åack mark på södra sidan av Nyköpingsån. Belägen runt Oppebyskolan. 20 meter över havet. Åker och skolgård. Prövades med 16 schakt, samtliga var fyndtomma.	Utgår
2	Boplatsläge	Boplatsläge 150x60 m stort, bestående av en Åack syd-slutning i anslutning till Släbro bytomt. 20 - 25 meter över havet. Skolgård. Läget prövades med 4 schakt, inget av antikvariskt intresse framkom.	Utgår
3	Boplatsläge	Boplatsläge 60x20 m stort, bestående av en Åack förhöjning. 20 meter över havet. Skolgård. Läget prövades med 2 schakt, inget av antikvariskt intresse framkom.	Utgår
Nyköping 299:1	Bytomt	Beskrivning från FMIS - stämmer Gårdstomt för Stora Släbro, ca 100x15-40 m (NV-SÖ), utsträckning enligt ägomättningskarta från år 1808. I N delen är en äldre byggnad som numera är en del av en förskola. I S delen är en skola. Kommer ej att beröras	Övr. kult.hist. lämning

Bilaga 2. Schakttabell

Schakt	Storlek /djup i m	Beskrivning
Objekt 1		
S1	9x2/0,3-0,4	Torv, följt av ploglager av silt, i botten silt.
S2	5x1/0,3	Torv, följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S3	16x1/0,45	Torv, följt av ploglager av silt, 0,35-0,4. I botten kom 2 bottnar av stolphål, A1 och A2, båda var 0,2 m i diam och 0,05 m dj och bestod av mörkfärgad jord, enstaka kolstänk.
S4	5x1/0,25-0,3	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S5	7x1/0,25-0,4	Torv följt av ploglager av grusig silt, i botten silt.
S6	8x1/0,4	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S7	7x1/0,25-0,35	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S8	7x1/0,25-0,35	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S9	8x2/0,4-0,6	Torv följt av ploglager av silt, i botten silt.
S10	5x1/0,6	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S12	15x1/0,65	Torv följt av ploglager av sandig silt, i botten silt.
S11	4x1/0,4	Torv följt av ploglager av silt, i botten silt.
S13	3x1/0,4	Torv följt av silt och varvig lera.
S14	4x1/0,5	Torv, följt av matjord, fyllnadsgrus, i botten var siltig morän.
S15	4x1/0,4-0,7	Torv följt av fyllnadsmassor.
S16	8x1/0,4-1	Torv följt av fyllnadsmassor och lager av sand och ömsom lera.
Objekt 2		
S1	8x1/0,5-1,2	Torv, följt av fyllnadsmassor i olika lager.
S2	2x1/	Torv, följt av fyllnadsmassor.
S3	1x1/Tjäle	Torv, därunder tjäle.
S4	4x1/0,8	Torv, följt av fyllnadsmassor.
Objekt 3		
S1	1x1/0,25-0,4	Torv följt av fyllnadsmassor , tegelfragment och asfalt. I botten silt.
S2	6x1/0,5	Torv följt av fyllnadsmassor, ömsom sand, lera och matjord. I botten sandblandad lera.

Bilaga 3. Schaktpian för objekt 1, 2 och 3, i skala 1:2 000.

